

Jezioro

Strzeleckie to woda w naszych domach

Tadeusz Matraszek / Ryszard Poznański

Publikacja została wydana w ramach projektu obywatelskiego
pn. *Jezioro Strzeleckie to woda w naszych domach*,
sfinansowanego ze środków Gminy Miejskiej w Chodzieży
- Chodzieskiego Budżetu Obywatelskiego

**Chodzieski
Budżet
Obywatelski**

*wspólnie zdecydujemy
o naszym mieście*

Jezioro Strzeleckie (fot. K. Nowicka)

Jezioro

Strzeleckie to woda w naszych domach

Tadeusz Matraszek / Ryszard Poznański

Tekst

Tadeusz Matraszek

Pomysł, koordynacja,
korekta tekstu

Ryszard Poznański

projekt graficzny, skład

Maciej Strzeliński

zdjęcia

**Wolno Studio Dominik Dzierzbicki,
Maciej Gąbka, Mariusz Lamentowicz,
Karolina Nowicka, Maciej Strzeliński
Archiwum Miejskich Wodociągów
i Kanalizacji Sp. z o. o. w Chodzieży**

KRM Maciej Strzeliński

ISBN 978-83-970516-3-8

Jezioro Strzeleckie to woda w naszych domach

Publikacja została wydana w ramach projektu obywatelskiego
pn. *Jezioro Strzeleckie to woda w naszych domach*,
sfinansowanego ze środków Gminy Miejskiej w Chodzieży
- Chodzieskiego Budżetu Obywatelskiego

Uwarunkowanie geograficzne Jeziora Strzeleckiego

Jezioro Strzeleckie znajduje się w województwie Wielkopolskim, w Powiecie Chodzieskim na terenie Miasta Chodzież i Pojezierza Chodzieskiego. Jest naturalnym rynnowym jeziorem polodowcowym o podłużnym kształcie ciągnącym się na linii północ-południe. Powierzchnia wynosi, w zależności od źródeł, między 13,5 a 17,5 ha. Średnia jego głębokość to 3,4 m., natomiast maksymalna to 5,3 m.

Brzegi jeziora są porośnięte trzciną, a strome obrzeża lasem mieszanym. Na stronie południowej znajduje się mokradło. Z południowego krańca jeziora wypływa rzeka Boleмка, która łączy je z Jeziorem Karczewnik. Pierwotnie wysokość zwierciadła wody wynosiła 65,2 m n.p.m., obecnie opadło ono o około 1,5 m.

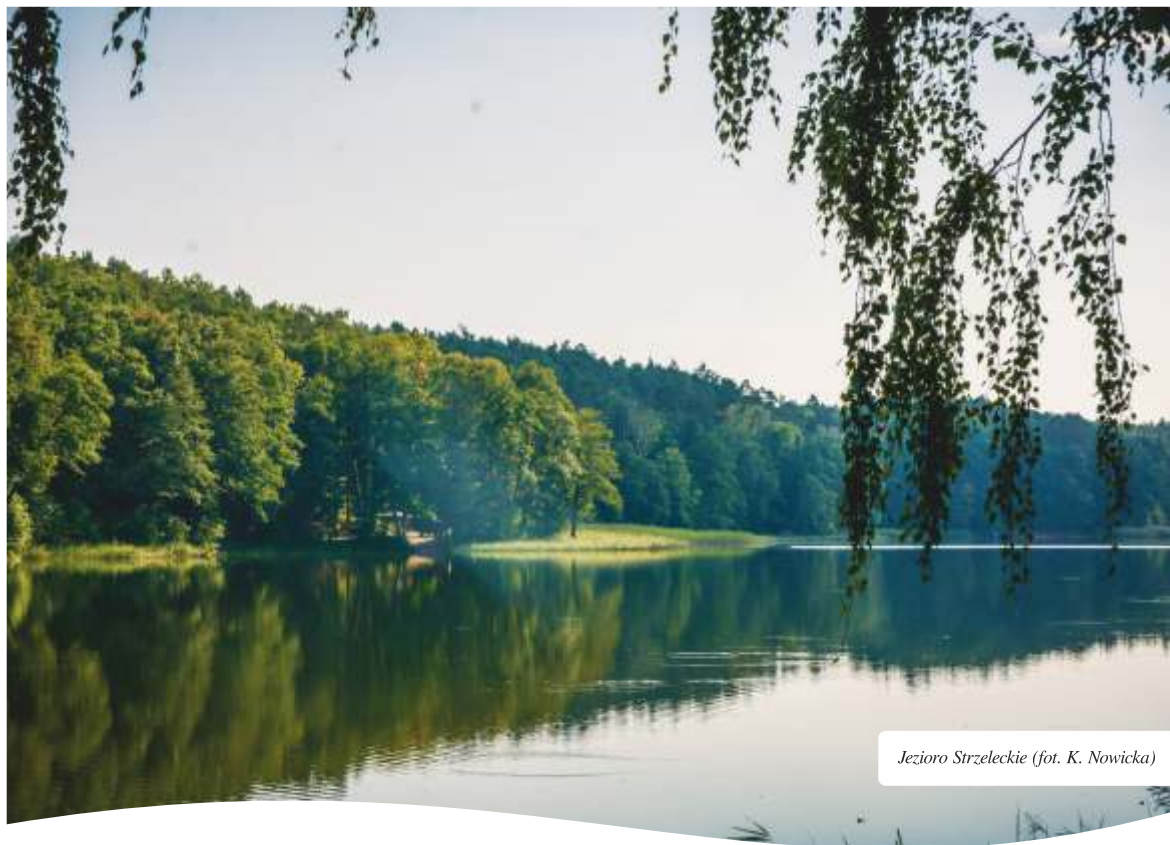

Najdawniejsza historia i legenda Jeziora Strzeleckiego

Jezioro Strzeleckie od początków dziejów Chodzieży znajdowało się w majątku właścicieli miasta, najpierw rodów Pałuków, następnie Potulickich, aż wreszcie Grudzińskich. Jezioro z początku nazywane było Koniecznym lub Koniecznikiem.

Określenie to zyskało z racji swego rozmiaru, jest bowiem jeziorem najmniejszym spośród chodzieskich, a w języku staropolskim „konieczny” oznaczał końcowy lub ostateczny, na ostatnim miejscu za większymi akwenami – jeziorem Miejskim, wówczas Wielkim i Karczewnikiem, nazywanym wtedy Średnim lub Środą tj. Środkowym.

Jezioro Strzeleckie od początku zaopatrywało miasto w ryby. Połowy musiały być przynajmniej zadowalające, gdyż wraz z powołaniem Bractwa Strzeleckiego w 1754 roku, jednym z przywilejów nadanych królowi bractwa była możliwość połowu w tym jeziorze i zatrzymywania dla siebie każdej trzeciej ze złowionych sztuk. Stanowiło to zapewne jeden z powodów, dla których Jezioro zaczęto nazywać Strzeleckim.

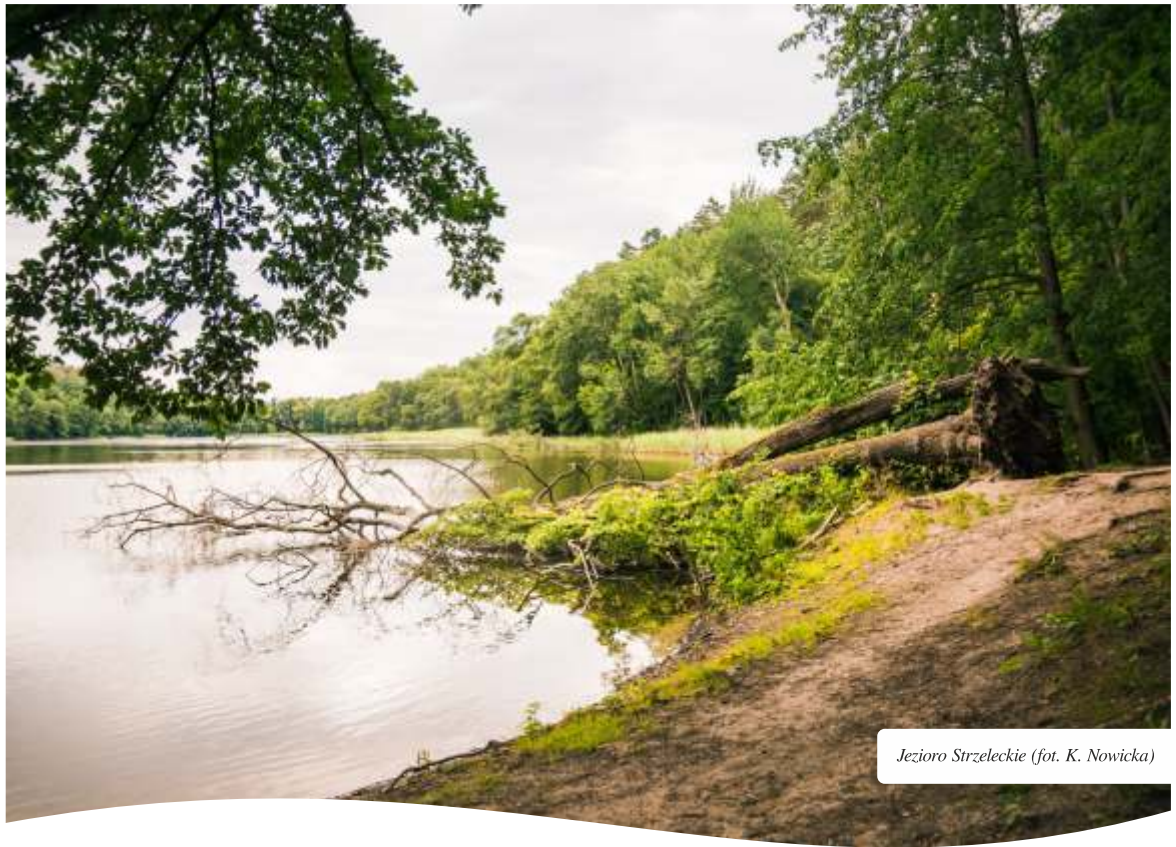

Jezioro Strzeleckie (fot. K. Nowicka)

Drugim, być może ważniejszym wydarzeniem w historii użytkowania jeziora, było niewątpliwie postawienie w okolicach jeziora strzelnicy i domu Bractwa Strzeleckiego (prace rozpoczęły się w 1887 roku). Po-nadto, sam akwen był dzierżawiony przez Bractwo. Dziś dom ten służy chodzieżanom jako Chodzieski Dom Kultury.

O jeziorze istnieje też jedna legenda, która zachowała się w następującej, XIX-wiecznej formie (tłum. z j. niemieckiego):

W pobliżu Chodzieży znajduje się w cudnym otoczeniu jezioro zwane Koniecznik. Przy obu brzegach wznoszą się dość strome pagórki pokryte lasem. Opowiadają, że pagórki te niegdyś były złączone ze sobą i tworzyły wysoki szczyt, którego najwyższy punkt leżał nad dzisiejszym jeziorem. Na samym szczycie stał kościółek otoczony kilkoma domami. Przed wielu setkami lat szczyt ten zapadł się, a na jego miejscu utworzyło się jezioro. Ludzie opowiadają sobie na ucho, że w dzień św. Jana, w południe o dwunastej, dzwony zatopionego kościółka odzywają się, niektórzy nawet twierdzą, że wówczas na powierzchni wody ukazuje się ręka trzymająca talerz.

Jezioro Strzeleckie (fot. K. Nowicka)

Turystyczno-rekreacyjne walory Jeziora Strzeleckiego

Walory turystyczno-rekreacyjne Jeziora Strzeleckiego znane i doceniane były przez chodzieżan już ponad sto lat temu. Przyroda w pobliżu akwenu, a także bezpośrednia bliskość lasów sprawiały, że mieszkańcy chętnie korzystali z uroków tej części miasta. W roku 1876, z inicjatywy lokalnego Towarzystwa Upiększania Miasta, założono w pobliżu jeziora restaurację i obiekt widokowy w którym odbywały się różnego rodzaju festyny. Miejsce to Sedanplatz-Sedanfest zostało nazwane w celu upamiętnienia zwycięstwa Prus nad Francją w wojnie 1870 roku.

Po odzyskaniu niepodległości nazwę obiektu zamieniono na 3 Maja, następnie w okresie PRL obwołano go 1 Majem, by wreszcie powrócić do międzywojennej nazwy, choć potocznie miejsce to mieszkańcy nazywają „U Żyda”. Obecnie w tym miejscu znajduje się muszla koncertowa, a także schody do byłej Sali Bawialnej z zarysem fundamentów obiektu.

Stanisław Mańczak z rodziną i gośćmi przed Straszynym Dworem, lata 30. XX w.

Nie można też zapomnieć, że właśnie nad Jeziorem Strzeleckim, w tej okolicy, „dla poprawy ogólnej higieny mieszkańców” powstało w 1901 roku w Chodzieży pierwsze publiczne kąpielisko. Z drugiej strony jeziora także pojawiły się służące wypoczynkowi budowle. W 1904 roku otwarto restaurację „Zameczek Wodny”, a obok niej obiekt, który w czasach międzywojennych służył jako letnia rezydencja właściciela fabryki fajansu, Stanisława Mańczaka. Nadana willi wówczas nazwa „Straszy Dwór” utrzymała się do dziś, a mieści się w nim hotel i restauracja. Obecnie każdego roku w pobliżu jeziora odbywają się liczne koncerty, zabawy i imprezy sportowe, a okoliczny teren służy za jedno z ulubionych miejsc spacerowych chodzieżan i przybywających do miasta turystów.

Jezioro jest popularnym miejscem wędkowania. Polski Związek Wędkarski zarybia je rybami drapieżnymi - głównie sandaczem, co pozytywnie wpływa na jakość wody i stanowi dodatkową atrakcję.

Ujęcie wody przy ulicy Chopina i zasilanie Jeziora Strzeleckiego

W roku 1968 roku powstały studnie głębinowe przy ul. Chopina. To ujęcie wody podziemnej i Jezioro Strzeleckie stanowią naczynia połączone. Jezioro zasila warstwę wodonośną z której czerpana jest woda dla Chodzieży a pobór wody przyczynia się do obniżania zwierciadła wody w jeziorze. Jezioro odgrywa dodatkowo funkcję zbiornika infiltracyjnego chroniąc warstwę wodonośną przed zanieczyszczeniem.

W latach 1971-1972 zaobserwowano niepokojące obniżenie poziomu wody w jeziorze. Dlatego, od roku 1974, do jeziora okresowo pompowana jest woda z kanału Struga Borka. Woda ta doprowadzana jest do jeziora poprzez napowietrzającą kaskadę. Przepompownię która tłoczy wodę do jeziora zmodernizowano w 2000 roku. Od tego czasu, Miejskie Wodociągi i Kanalizacja (MWiK) prowadzą stałą obserwację działania przepompowni i racjonalnie gospodarują poborem wody.

Z całą pewnością można stwierdzić że Jezioro Strzeleckie istnieje tylko dzięki zasilaniu go wodą i racjonalnej gospodarce zasobami wodonośca.

Wahania zwierciadła wody w jeziorze kształtują się, w zależności od miesiąca, na poziomie około 80 cm – najniższy jest on we wrześniu, najwyższy zaś w grudniu.

Aby zabezpieczyć ten układ naczyń połączonych przed ewentualnym zanieczyszczeniem powierzchniowym, MWiK prowadzi prace by utworzyć wokół ujęcia wody a także jeziora tzw. **strefę ochrony pośredniej** o powierzchni Co najmniej 11,3 km². Strefę ochronną ustanawia wojewoda w drodze aktu prawa miejscowego na wniosek i koszt właściciela ujęcia wody.

Możliwe zasilanie jeziora z południa

Pompowanie wody do jeziora z kanału Struga Borka jest kosztowne i dlatego przeanalizowano możliwość zasilania jeziora wodą z innych źródeł. Na terenie Gminy Chodzież, w rejonie wsi Stróżewko i Stróżewice na terenach leśnych, bagiennych i zaroślowych występuje ciek, posiadający swe źródła w zlewni Kanału Budzyńskiego oraz kanału Wyszynki – Grabówka. Ciek ten przepływa wzdłuż trasy kolejowej Poznań - Piła i stanowi grawitacyjny dopływ Jeziora Karczewnik oraz pobliskich stawów rybnych.

Przeprowadzone wyliczenia wykazały, że grawitacyjne poprowadzenie wody z tego cieku do Jeziora Strzeleckiego jest wykonalne. Wymagałoby to jednak znacznych nakładów finansowych na położenie rurociągu o długości około 2,8 km. Jest też ryzyko, że istniejąca równowaga gospodarki wodnej w okolicach Jeziora Karczewnik mogłaby zostać zachwiana. Ponadto, wydajność tego cieku jest znacznie niższa niż wydajność przepompowni z kanału Strugi Borka.

Rynna jeziorno-torfowiskowa z widocznym w głębi Jeziorem Strzeleckim (fot. M. Lamentowicz)

Torfowisko na południe od Jeziora Strzeleckiego

Niezwykle ważnym z punktu widzenia zachowania walorów ekologicznych (w tym magazynowania wody), klimatycznych, a także walorów krajobrazowych okolic Jeziora Strzeleckiego jest mokradło na południe od zbiornika. W latach 2023 - 2024, na potrzeby niniejszego projektu obywatelskiego, pracownicy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (UAM) w Poznaniu, przeprowadzili wiercenia geomorfologiczne, które potwierdziły występowanie torfu do głębokości 2 metrów, co definiuje to mokradło jako torfowisko. Od zachodu torfowisko ograniczone jest malowniczym, prawie 40-to metrowym wzniesieniem porośniętym bogatymi łągami stokowymi. W obrębie torfowiska przebiega kanał rzeki Boleмки. Powierzchnia torfowiska zajmuje 2,07 km² i znajduje się w **obszarze chronionego krajobrazu „Dolina Noteci”**. Mokradło to reprezentuje typ torfowiska niskiego z dominacją roślinności szuwarowej i łąkowej. Poziom torfowiska znajduje się obecnie conajmniej 0,5 m wyżej niż lustro wody jeziora a istniejące połączenie z akwenem jest niedrożne.

Niestety torfowisko to w przeszłości zostało zmeliorowane i odwadniane jest w kierunku Jeziora Karczewnik. Zlewnia torfowiska jest bardzo mała i odwadnianie przyczynia się do okresowego przesuszania i degradacji torfowiska (szczególnie latem).

Wiosną i zimą obserwowany jest okresowo, korzystny dla mokradła, zastój wody, co daje przesłankę do planowania zabiegów retencyjnych i przywrócenia torfowisku walorów naturalnych czyli jego renaturyzacji.

Centralna część torfowiska (fot. M. Gąbka)

Roślinność na terenie torfowiska i renaturyzacja tj. odtworzenie mokradła

Najnowsze badania torfowiska przeprowadzone przez profesorów UAM odnotowały występowanie na jego obszarze 67 taksonów (tj. grup i populacji uznawanych za spokrewnione), roślin naczyniowych. Szczególnym walorem torfowiska z ogólnoprzyrodniczego punktu widzenia, są szuwary turzycy prosowej (*Caricetum paniculatae*) i fitocenozy sitowca leśnego (*Scirpetum sylvatici*). Zespoły te mają status narażonych na wyginięcie w skali kraju. Ich występowanie związane jest z siedliskami torfowymi zwykle o zasilaniu wodami podziemnymi. Torfowisko, ze względu na naturalną, nieużytkowaną roślinność, stanowi także ważne lokalnie centrum różnorodności biologicznej, w tym także ostoję dla płazów i ssaków.

W związku z tym, celami przyświecającymi renaturyzacji tego torfowiska powinny być: odtworzenie procesów torfotwórczych, zabezpieczenie przed rozkładem torfu oraz przywrócenie lub podwyższenie poziomu wód gruntowych.

Kępowy szuwar turzycy prosowej w obniżeniach sieci melioracyjnej (fot. M. Lamentowicz)

Podniesienie poziomu wody na mokradle powinno być częścią działań mających na celu podniesienie i ustabilizowanie poziomu wód w Jeziorze Strzeleckim. Dodatkowo takie działania sprawiłyby, że ograniczone zostałyby skutki suszy, a także poprawie uległyby stosunki wodne w pobliskich lasach. Szkodliwe dla torfowiska i otaczających lasów odwadnianie/osuszanie mogłoby być zahamowane, lub co najmniej ograniczone, poprzez budowę prostych przetamowań.

Torfowisko mogłoby także zostać udostępnione zwiedzającym, poprzez trasę wokół mokradła i kładkę widokową, i stanowić rozwinięcie szlaku spacerowego wokół Jeziora Strzeleckiego. Dodatkowo, obszar mokradła mógłby zostać objęty ochroną w ramach tzw. **użytku ekologicznego**, jako niewielki, ale cenny pod względem przyrodniczym obiekt.

Jezioro Strzeleckie (fot. M. Strzełiński)

Dlaczego warto dbać o Jezioro Strzeleckie?

- Dzięki niemu woda trafia do naszych domów z ujęcia na ulicy Chopina. Utrzymując trzymując leśny charakter okolic jeziora, chronimy jego wody a prawnie zabezpieczamy je tworząc **teren ochrony pośredniej** ujęcia wód podziemnych, który obejmuje również jeziora.
- Do jeziora przylega torfowisko, na którym występuje narażona na wyginięcie w skali kraju roślinność; ważne jest ono z punktu widzenia biologicznego, ekologicznego, a także krajobrazowego i dlatego konieczna jest jego renaturyzacja i ochrona jako **użytku ekologicznego**.
- Jezioro i jego okolice już od ponad 150 lat uznawane są za malownicze i sprzyjające wypoczynkowi i rekreacji.
- Miejsce to jest bogate historycznie: związane z nim są dzieje miasta, a także jedna z jego legend.
- W okolicach jeziora odbywa się corocznie wiele imprez sportowo-kulturalnych.
- Tereny te mogą się przysłużyć także rozwojowi turystyki w całym mieście.

Bibliografia

Biszof T., *Ocena możliwości zasilania Jeziora Strzeleckiego w Chodzieży z innych cieków wodnych*, Chodzież 2023, maszynopis*.

Gąbka M, Lamentowicz M., *Opracowanie uwarunkowań przyrodniczych torfowiska na działce nr 3026 w Chodzieży i ocena możliwości renaturalizacyjnych*, Poznań, 2024, maszynopis*.

Miejskie Wodociągi i Kanalizacja sp. z o. o. w Chodzieży, *Ustanowienie strefy ochronnej pośredniej dla ujęcia wód podziemnych przy ulicy Chopina w kontekście sporządzonej analizy ryzyka obejmującej ocenę zagrożeń i czynników wpływających na jakość wód podziemnych*, Chodzież 2023, maszynopis*.

red. Chmielewski S., *Dzieje Chodzieży*, Chodzież, 1998, ISBN 8390773708.

Kabat R., *Historia zabudowy Chodzieży*, Chodzież, 2008, ISBN 9788392513711.

Matraszek T., *Kodeks Grudzińskich*, Chodzież 2018, ISBN 9788360546529.

Matraszek T., *Ciekawostki chodzieskie, wydarzenia*, Chodzież 2018, ISBN 9788394175313.

red. Wolski E., *Opowieści i legendy chodzieskie*, Chodzież, 2014, ISBN 9788391783795.

**Opracowanie, w formie cyfrowej, znajduje się na stronie internetowej chodziej.pl, w dziale „O urzędzie”, poddział „Przydatne informacje”.*

Publikacja została wydana w ramach projektu obywatelskiego
pn. *Jezioro Strzeleckie to woda w naszych domach*,
sfinansowanego ze środków Gminy Miejskiej w Chodzieży
- Chodzieskiego Budżetu Obywatelskiego

**Chodzieski
Budżet
Obywatelski**

*wspólnie zadecydujemy
o naszym mieście*

Jezero Strzeleckie (fot. K. Nowicka)

KRM MACIEJ STRZELIŃSKI

ISBN 978-83-970516-3-8

9 788397 051638